

Een monstrositeit van Opgezwollen brakwaterhorentje *Hydrobia (Ecrobia) ventrosa* (Mollusca, Gastropoda)

Franky Bauwens & Dominique Verbeke

Het komt regelmatig voor dat bij het bemonsteren tijdens het Slak-in-Du project mariene schelpen opduiken. Meestal niets speciaals maar af en toe zit er toch iets bij dat de moeite waard is om te melden zoals de vondsten van de Scheve bultschelp *Altenaeum dawsoni* (Bauwens en Verbeke 2015).

De aanleiding van dit artikel is de vondst van een brakwaterslakje met een eigenaardige vorm. De eerste ongewone exemplaren kwamen uit een sedimentstaal van 11 september 2014, uit de Romboutswerve (Damme). Daarin zaten enkele torenvormige slakjes met fijne ribbetjes op ongelijke afstanden van elkaar. Hoe dichter naar de mondopening toe hoe kleiner de tussenafstand tussen de verticale ribjes werd (foto 1 en 2). Wij vonden in totaal een drietal van deze schelpjes. Bij het exemplaar op de foto waren de ribjes het minst afgesleten.

Merkwaardig aan dit verhaal is dat deze ongewone vorm van het slakje op twee verschillende plaatsen, met ruim 20 kilometer tussenafstand, gevonden werd. Maanden later, bij het uitpluizen van monsters uit de Molenkreek in de omgeving van Sint-Margriete (Meetjesland), staalname van 02 september 2014, kwamen identieke exemplaren te voorschijn.

Vermoedelijk betreft het een soort wadslakje *Hydrobia*. Na uren zoeken, speuren naar afbeeldingen van zowel fossiel als recent materiaal op het internet en in de literatuur kwamen wij telkens uit op iets anders. De vorm was van een brakwatersoort maar de ribbels bleven een mysterie en zelfs de meeste specialisten, met een jarenlange ervaring in de schelpenwereld, gaven toe dat ze zoiets nog nooit gezien hadden en de meeste antwoorden zowel uit Vlaanderen als uit Nederland waren: “nooit eerder gezien of onbekend”. Een paar personen veronderstelden dat het een freak Opgezwollen brakwaterhorentje *Ecrobia ventrosa* zou kunnen zijn. Enkel Ruud Banks (NL) had zoiets wel al gezien. Hij schrijft:

Naar mijn mening is het een Hydrobia ventrosa (tegenwoordig Ecrobia ventrosa genoemd) en wel een pathologische exemplaar. Ik heb zo'n schelpje al eens eerder gezien, tussen vele duizenden exx van Hydrobia ventrosa, uit een Holoceen monster. Op de ribjes na waren er geen verschillen qua huisje met de rest van het monster. Die ribjes horen er niet te zijn, ik weet niet waar ze door veroorzaakt worden.

Overigens staan de ribjes met onregelmatige afstand ten opzichte van elkaar. Bij normaal geribde soorten komt dat niet voor. Dit exemplaar is echt een monstruositeit!

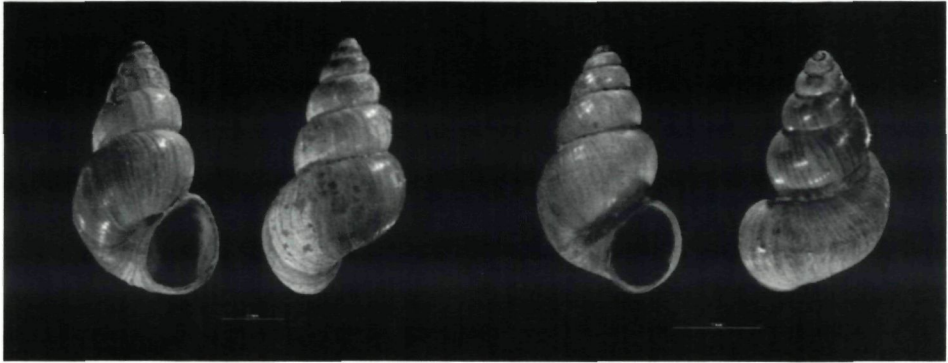

Foto 1: Opgezwollen brakwaterhorentje *Ecrobia Ventrosa* uit Sint-Margriete (foto: ILVO)

Foto 2: Opgezwollen brakwaterhorentje *Ecrobia Ventrosa* uit Sint-Margriete (foto: ILVO)

De gevonden brakwaterhorentjes horen vandaag echter niet thuis in de leefomgeving waar ze aangetroffen werden. Normaal zijn deze schelpjes te vinden in estuaria waar de getijdenwerking ophoudt en de overgang van zout naar zoet water plaatsvindt. Een natuurverschijnsel dat in de Romboutswerve en in Sint Margriete, in de loop van de geschiedenis, zeer goed mogelijk was. Levende exemplaren werden niet gevonden.

Mogelijk zijn het (sub) fossiele exemplaren. Hoe oud deze mollusken precies zijn is moeilijk in te schatten. Mogelijk dateren ze zelfs van veel vroeger, immers de Romboutsdijk (Damme) werd pas in de 11e eeuw aangelegd om het gebied in te polderen en te beschermen tegen overstromingen. Later, in de 16e eeuw, was de Zwingel ter hoogte van Damme vermoedelijk één kilometer breed. (Mondelinge mededeling R. Dufort, Natuurpunt Damme). De vele krekens in de omgeving van Sint-Margriete zijn nog een restant van de veelvuldige overstromingen (12e eeuw, winter 1375-1376 en de Sint-Elisabethsvloed van 1404). Het dorp is trouwens herwonnen op de Westerschelde en is tussen 1350 en 1750 volledig ingedijkt.

Het is eveneens denkbaar dat een bestaande brakwaterpopulatie lang na het afsluiten van de oude zeegeulen nog een periode heeft kunnen standhouden dank zij het nog aanwezige zout in de bodem.

Over hoe precies de ribben ontstaan zijn lopen de meningen uiteen. Of de monstruositeit veroorzaakt wordt door misgroei, ziekte, parasiet, biochemisch proces dan wel of het effectief een ondersoort betreft, daar kunnen wij momenteel geen antwoord op geven. Bij het voorbereiden van dit artikel meldde men ons nog een mogelijke theorie. Namelijk dat de oorzaak misschien een chemisch proces was onder invloed van een externe bron, eentje

waarbij een stof aanwezig in de bodem de oppervlakte van de schelp aantast maar daarbij telkens de groeilijn van de schelp niet of pas later aantast. Dat zou een verklaring kunnen zijn waarom de ribbetjes aan de top eerst ver uit elkaar staan (snelle groei) en hoe dichter bij de mondrand hoe dichter de groeilijnen elkaar opvolgen (trage groei).

Het resultaat van onze rondvraag en de wetenschap dat er nog gelijkaardige exemplaren kunnen opduiken, wilden wij via dit kort artikel graag doorgeven.

Graag onze dank aan alle personen die op een af andere manier geholpen hebben bij het op naam brengen van dit freak slakje. Bijzondere dank aan Alfred Anthierens en Emmanuel Dumoulin voor het bezorgen van de bodemstalen, aan Hans Hillewaert (ILVO) voor het maken van de foto's, aan Ruud Banks en Nathal Severijns voor de nuttige tips en Francis Kerckhof en Guido Rappé voor het aanvullen/nalezen van het artikel.

Summary

An unusual form of the small brackish water gastropod *Ecrobia ventrosa* (syn. *Hydrobia ventrosa*) is presented. The usually smooth shell surface shows small ribs. Three specimens of this form have been found as empty shells in soil samples near Damme and near Sint-Margriete (Flanders, Belgium). Both sites are situated inland, in a former, now reclaimed, landscape of sea inlets and salt marsh. (GR)

Literatuur

- BAUWENS, F.; VERBEKE, D. (2015). De Scheve bultschelp *Altenaeum dawsoni* als bijvondst Slak-in-Du uit het Dievegat, Knokke. *De Strandvlo*, 35(1): 22-26
- DE BRUYNE, R.; VAN LEEUWEN, S.; GMELIG MEYLING, A.; DAAN, R. (ED.) (2013). Schelpdieren van het Nederlandse Noordzeegebied: ecologische atlas van de mariene weekdieren (Mollusca). Tirion Natuur/Stichting Anemoon: Utrecht en Lisse. ISBN 978-90-5210-821-6. 414 pp.
- Wandeling. <http://nl.wikipedia.org/wiki/Meetjesland> 4,7 km Romboutswervedijk Meetjesland

Pastoriestraat 130
8200 Sint-Andries